

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/11/263-274>

Lətafət Əliyeva

Bakı Slavyan Universiteti

Azərbaycan Rəssamlar İttifaqı

Bakı, Azərbaycan

letafeteliyeva@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0001-0711-7194>

**Hər naxışı bir nağıl, hər xalçası bir ilham dünyası
(Xalçaçı-rəssamı Aydın Rəcəbovun həyat və yaradıcılığına həsr olunur)**

Xülasə

Hazırkı məqalə Azərbaycan xalça sənətinin inkişafında misilsiz istedadı və bacarığı ilə töhfə verən sənətkarlarımızdan biri xalçaçı-rəssam Aydın Rəcəbovun həyat və yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Mövzu müxtəlifliyi və rəngarəngliyi ilə geniş yaradıcılığa malik sənətkarın əsərləri Azərbaycan xalqının keçmişini, bu gününü, gələcəyini özündə yaşadan bir xəzinədir. Aydın Məmməd Ağa oğlu Rəcəbovun ilk fərdi xalça sərgisi 2005-ci ildə Bakıda təşkil olunmuş, elə həmin ildə də Stokholm (İsveç) şəhərində fərdi yaradıcılıq sərgisi keçirilmişdir. Aydın müəllimin müəllifi olduğu xalça nümunələri Türkiyə, Almaniya, İspaniya, Fransa, İsveç, Belçika, Norveç və Rusiya Federasiyasındakı nüfuzlu şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır. Xalçaçı-rəssam yaradıcılığı dövründə müxtəlif səpkili əsərlər yaratmaqla bərabər, eyni zamanda rəssam-dizayner kimi də fəaliyyət göstərmiş və bir çox komplekslərin dizaynının hazırlanmasını da həyata keçirmişdir. Uşaqlıqdan rəssam olmaq arzusuyla böyüyən Aydın müəllim bütün həyatını və yaradıcılığını ancaq bu sənətə həsr etmiş və böyük uğurlara imza ataraq xalqın, millətin sevimlisinə çevrilmiş, istər öz profili sahəsində, istərsə də profili olmayan bədii tərtibat və dizayn işində də bir çox uğurlu layihələr üzərində işləyərək, ona göstərilən etimadı layiqincə doğrultmuşdur. Müəllifin hər bir əsəri onun dünyagörüşünün bir parçasıdır. İstər tariximizi yaşadan, istərsə də mənəvi dünyamızı əks etdirən müqəddəs təsvirlərlə bağlı əsərlərinin hər biri gələcək nəsillərə ötürülən bir irsdir. Xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun həyat yolu və əsərləri haqqında ətraflı məlumat məqalədə öz əksini tapacaqdır.

Açar sözlər: *Azərbaycan xalçaçılıq sənəti, xalçaçı-rəssam, Aydın Rəcəbov*

Latafat Aliyeva

Baku Slavic University

Azerbaijan Artists' Union

Baku, Azerbaijan

letafeteliyeva@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0001-0711-7194>

**Every Pattern a Tale, Every Carpet a Source of Inspiration
(The Life and Artistic Heritage of Carpet Artist Aydın Rajabov)**

Abstract

The present article is devoted to the life and artistic legacy of Aydın Rajabov, one of the distinguished carpet artists whose exceptional talent and craftsmanship have made a significant

contribution to the development of Azerbaijani carpet art. Characterized by thematic diversity and artistic richness, the artist's works constitute a cultural treasury that preserves and reflects the past, present, and future of the Azerbaijani people. The first solo exhibition of carpet artist Aydin Mammad Agha oghlu Rajabov was organized in Baku in 2005. In the same year, a personal exhibition of his creative works was also held in Stockholm, Sweden. Carpet designs created by Aydin Rajabov are preserved in prestigious private collections in Türkiye, Germany, Spain, France, Sweden, Belgium, Norway, and the Russian Federation. Throughout his artistic career, the carpet artist has produced numerous works of various genres and styles. In addition to his achievements in carpet art, he has also been active as an artist-designer, contributing to the development and design of numerous architectural and cultural complexes. Having nurtured the dream of becoming an artist since childhood, Aydin Rajabov devoted his entire life and creative activity to art. Through his remarkable accomplishments, he earned the admiration and respect of his people and nation. Alongside his professional specialization, he successfully participated in numerous projects related to artistic design and decoration, justifying the confidence placed in his abilities. Each work created by the artist represents a fragment of his worldview and artistic philosophy. Whether depicting historical themes that preserve the national memory or sacred images reflecting the spiritual values of the Azerbaijani people, his creations constitute a cultural heritage intended to be transmitted to future generations.

A detailed account of the life, artistic journey, and creative achievements of People's Artist Aydin Rajabov is presented in this article.

Keywords: *Azerbaijani carpet weaving art, carpet artist, Aydin Rajabov*

Giriş

Milli sənət xəzinələrindən biri olan Azərbaycan xalçaçılıq sənəti xalqın ulu tarixini özündə yaşadan və gələcək nəsillərə ötürən milli dəyərlərdən biridir. Xalça üzərindəki naxışların hər biri tariximizi, mədəniyyətimizi, adət-ənənələrimizi özündə əks etdirir (Əliyeva,). Eyni zamanda hər bir xalqın naxış sənəti müəyyən etnik xüsusiyyətlərə sahibdir və digər xalqların naxış sənəti ilə ümumi cəhətlərə malikdir.

Azərbaycan xalça sənətinin inkişafına misilsiz istedadı və bacarığı ilə töhfə verən sənətkarlarımızdan biri də xalçaçı-rəssam Aydın Rəcəbovdur. Onun əl işinin sehri ilə dərinləndən tanış olarkən və sənət yolunu izləyərkən sanki nağıllar aləminə səyahət etmiş olursan. Mövzu müxtəlifliyi və rəngarəngliyi ilə geniş yaradıcılığa malik sənətkarın əsərləri Azərbaycan xalqının keçmişini, bu gününü, gələcəyini özündə yaşadan bir xəzinədir.

Tədqiqat

Aydın Məmməd Ağa oğlu Rəcəbovun həyat və yaradıcılığı ilə tanış olmaq üçün onun mənalı ömründən bəzi anları diqqətə çatdırmaq lazımdır: 1966-cı ildə Əzim Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbini bitirən Aydın müəllim, 1966-1967-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Politehnika İnstitutunun "Memarlıq" fakültəsində oxumuş, 1967-1972-ci illərdə isə M.A.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunun "Bədii toxuculuq" fakültəsində təhsil almışdır. 1975-ci ildən başlayaraq müxtəlif miqyaslı Beynəlxalq və Respublika sərgilərinin iştirakçısı, eyni zamanda həmin ildə SSRİ (Azərbaycan) Rəssamlar İttifaqına üzv qəbul olunmuş,

1991-ci ildə isə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının Rəyasət Heyətinə üzv seçilmişdir. Aydın Rəcəbovun ilk fərdi xalça sərgisi 2005-ci ildə Bakıda təşkil olunmuş, elə həmin ildə də Stokholm (İsveç) şəhərində fərdi yaradıcılıq sərgisi keçirilmişdir (Əliyev, Hüseynov, 2024, s.199).

Xalçaçı-rəssam 2006-cı ildə Azərbaycan rəssamlıq sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə “Azərbaycan Respublikasının Əməkdar rəssamı” fəxri adına (e-qanun.az., 2020), 2007-ci ildə isə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının təsis etdiyi beynəlxalq “Sultan Məhəmməd” mükafatına layiq görülmüşdür. Aydın müəllim 2007-ci ildən Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Fondunun təqaüdçüsü, 2012-ci ildən etibarən isə Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının “Dekorativ-tətbiqi sənət” bölməsinin sədri seçilmişdir (Əliyev, Hüseynov, 2024, s.199). Azərbaycan təsviri sənətinin inkişafındakı xidmətlərinə görə xalçaçı-rəssam 2021-ci ildə “Azərbaycan Respublikasının Xalq rəssamı” fəxri adına layiq görülmüşdür (<https://az.wikipedia.org>).

Aydın Rəcəbov hal-hazırda Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin eksperti, Azərxalçada bədii şuranın sədri, Elm və Təhsil Nazirliyinin razılığı əsasında, Azərbaycan Rəssamlıq Akademiyasında Dekorativ-tətbiqi sənət, Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında AAK-ın Dizayn və Memarlıq ixtisasları üzrə Ekspert Komissiyasının sədri olaraq fəaliyyət göstərir.

A.Rəcəbovun müəllifi olduğu xalça nümunələri Türkiyə, İspaniya, Fransa, Almaniya, Norveç, İsveç, Belçika və Rusiya Federasiyasındakı nüfuzlu şəxsi kolleksiyalarda saxlanılır.

Xalçaçı-rəssam yaradıcılığı dövründə müxtəlif səpkili əsərlər yaratmaqla bərabər, eyni zamanda rəssam-dizayner kimi də fəaliyyət göstərmiş və bir çox komplekslərin dizaynının hazırlanmasını da həyata keçirmişdir.

Özünün dediyi kimi, xalça eskizləri hazırlayarkən rəngarəngliyə, yəni fərqli rəng çalarlarına çox da üstünlük verməsə də, hazırladığı hər bir eskiz çox dərin məna və kompozisiyaya malikdir. Xalq rəssamının düşündürücü və ilhamlandırıcı funksiyaya malik olan əsərləri ən çox xalq motivləri və təbiət mənzərələrinə həsr olunmuşdur. Eskizini yaratdığı hər xalça bir nağıl kimidir, hər birinin öz ruhu, öz hekayəsi var, həmçinin hər naxışda bir hiss, bir duyğu gizlənib. Rəssam çox zaman ornamental xalçalara, sonralar isə nəbatı və diametrik formalı xalçalara üstünlük vermişdir.

Uşalıqdan rəssam olmaq arzusuyla böyüyən Aydın müəllim bütün həyatını və yaradıcılığını ancaq bu sənətə həsr etmiş və böyük uğurlara imza ataraq xalqının, millətinin sevimlisinə çevrilmiş, istər öz profili sahəsində, istərsə də profili olmayan bədii tərtibat və dizayn işində də bir çox uğurlu layihələr üzərində işləyərək, ona göstərilən etimadı layiqincə doğrultmuşdur.

Aydın Rəcəbov M.A.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət İncəsənət İnstitutunda təhsil alarkən əmək fəaliyyətinə başlamağa qərar verir. O zamanlar yeni yaranan Bakı Şəhər Tərtibat İdarəsində işləməyə başlayan sənətkar Əzim Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbindən və İncəsənət İnstitutundan olan bir qrup tələbələrlə yanaşı çiyin-çiyinə çalışaraq, həm tərtibat işlərinin, həm də konfrans və qurultayların təşkil olunmasında yaxından iştirak edib. Tərtibat işi xalçaçı-rəssamın profili olmasa belə, həmin dövrdə bu minvalla dizayn və tərtibat işi ilə də məşğul olmuşdur (Əliyeva, 2005, s.3).

Xalçaçı-rəssam A.Rəcəbov onun bu sahədə məşhur və uğurlu olmağını, məhz Azərbaycanın Xalq rəssamı, xalçaçılıq işinin görkəmli ustadı, Şərq ornamentinin bilicisi, Azərbaycanda xalçaçılıq nəzəriyyəsinin banisi Lətif Kərimovla əlaqələndirir və onu özünün ustadı hesab edir. “Lətif Kərimov mənə dərs deməyib, o mənə dərs verib. Dərs verməklə dərs deməyin fərqi yerlə göy qədərdir. Mən özüm də pedaqoji fəaliyyətim dövründə həmişə istəmişəm ki, tələbələrə tarixdən, ədəbiyyatdan, poeziyadan danışım, daha sonra kompozisiya və mövzuya keçid edərək onları

inkişaf etdirir”, – deyən Aydın Rəcəbovun Lətif Kərimov haqqında təəssüratları əhatəlidir. Belə ki, Lətif müəllimin ilk dərində xalçadan deyil, tarixdən, muğamdan, Avropa rəssamlarından, miniatürdən danışdığını görən Aydın müəllim üçün dərində ilk vaxtları darıxdırıcı olsa da, sonradan həmin məlumatlarla sanki əhvalının yeniləndiyini qeyd edir. Dərində qurtarmağına beş dəqiqə qalmış iki əli ilə ornament çəkən Lətif Kərimov həmin ornamentlərdən kompozisiya yaratmağına tövsiyə edib və “bu onun dərində oldu – iki dənə cizgi” – deyərək həmin günləri belə xatırlayır Aydın müəllim. Elə həmin vaxtdan sonra Lətif müəllimin dərələrini həvəslə gözləyən sənətkar, hər dəfə yeniliklər kəşf edərək, sənətin dərinliklərini öyrənərək, artıq xalça üzərində öz kompozisiyalarını qurmağa başlayır, eyni zamanda böyük məmnuniyyətlə eskizlər hazırlayır. Beləliklə, onun xalçaçı-rəssam kimi inkişafının təməli birbaşa Lətif Kərimov tərəfindən qoyulur.

Aydın müəllim hər dəfə yeni xalça üzərində işləyəndə eskizi mütləq Lətif Kərimova təqdim edərək, onun fikirlərinə önəm verir və onun məsləhətiylə işlərini ərsəyə gətirərdi. Lətif müəllim həm də ona milli rəng koloritimizi, baza rəngləri izah edər və xalçaçılıq sənətinin sirlərinə dərinləndirən bələd olması üçün əlindən gələni əsirgəməzdi (Kovrodeliye – eto çelaya nauka, 2016, s.70, 75).

Artıq bir müddətdən sonra Aydın müəllim xalça sənətində novatorluq edərək, yeni yanaşma və üslubla ornamentlər hazırlayır. Ona görə də həmişə bütün xalçalarında mütləq hər hansı bir izlə öz dəst-xəttini ifadə edir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, A.Rəcəbovun ilham mənbəyi ən çox xalq motivləri, türkçülük və təbiət mənzərələridir. Bu mövzulardan ilhamlanan sənətkar çoxsaylı əsərlərini sevə-sevə yaratmış və həmin əsərlər dünyanın müxtəlif ölkələrində şəxsi kollekiyalarda, muzeylərdə saxlanmaqdadır.

“Günəşi gəzdirən ağ dəvə” (1999), “Süvari dəriş” (2002), “Qurbanlıq qoç” (1999), “Bahar qızı” (2003), “Yağış duası” (2019), “Anamın portreti” (2019), “Dünya ağacı” (2004), “Münəccimlər” (2004), “Oğuz onqonları” (2012), “Qızıl balığın nağılı” (2012), “Müqəddəs şəhər” (2012), “Simurq” (2005), “Şərq gözəli” (2003), “Dürat və ya Peqas” (2005), “Füzuli dünyası” (2005), “Ud çalan oğlan” (1988), “Əkinçi qoca” (2002), “İrsimizin səs dünyası” (2009), “Əncir ağacı” (2004), “Döyüş” (2023), “Nadir Quliyev” (2015), “Neft səltənətimiz” (2022), “Əcəmi naxışı” (2020) və s. əsərləri baxdıqca insanı düşündürür və ruhlandırır. Hər bir əsərin böyük məna daşdığı, hansısa bir mövzuya həsr olunduğu və müəllifin həmin əsərlə bağlı hansı xatirələrinin olduğunu düşünməmək qeyri-mümkündür (Əliyeva, 2005, s.22-23). Bu məqsədlə də, xalçaçı-rəssamın unikal əsərlərinin bəzilərini təhli edərək, nəzərinizə çatdırmaq istərdik. Qeyd etmək istərdik ki, sənətkarın bəzi əsərlər haqqında fikirləri və təhlilləri bizim üçün çox əhəmiyyətlidir.

Xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun “Günəşi gəzdirən ağ dəvə” adlı xalçası sənətkarın yaradıcılıq fəlsəfəsinin məhsuludur. Müəllifin izahına əsasən, “Ağ dəvə” müqəddəs bir daşıyıcı, “Günəş” isə ali- bir varlığın və mənəvi işığın rəmzidir. Məhz buna görə də, sənətkar həmin xalçada Həzrəti peyğəmbər Məhəmməd – Mustafanın onun üçün Günəş kimi işıq saçdığını ifadə edərək, onu Günəşə bənzətdiyini qeyd edir. “Başında tacı stilizə olunan ağ dəvə təmizlik rəmzi olaraq peyğəmbərimizə aid olması məqsədini daşıyır”, – deyərək Aydın müəllim həmin xalçanın mənasını izah edir. “Günəşi gəzdirən ağ dəvə” adlı xalça hal-hazırda şəxsi kolleksiyadadır.

“Günəşi gəzdirən ağ dəvə”, 1999, 96 x 97. Yun.
Şəxsi kolleksiya

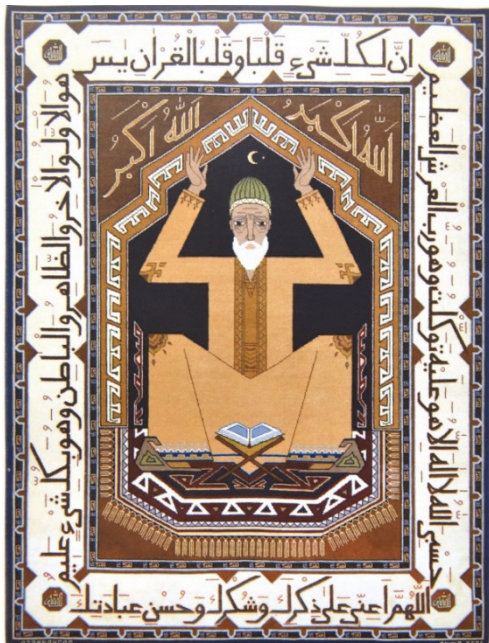
“Süvari dərviş” adlı əsəri rəssamın ən sirli kompozisiyalarından biridir. Burada təbiət elementləri – əncir yarpağı, meynə və talvar təsvir olunmuşdur. Bütün bunlar sadə bir mənzərə deyil, mifik bir hekayənin parçalarıdır. Əsərin kompozisiyasında rəssamın “sirr” kimi saxladığı xüsusi xəttatlıq elementləri mövcuddur. Yuxarıya doğru yüksələn elementlərin, yəni Günəşin, buludların qəfil kəsişməsi əsərdə mənə dərinliyi yaradır. Müəllif bu detalları bilərəkdən ətraflı şəkildə izah etmir, onların sənətsünaşlar tərəfindən tədqiqat obyektinə çevrilərək, müzakirə olunmasını istəyir. “Süvari dərviş” adlı xalça Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasının kolleksiyasındadır (“Azərbaycan xalçaları”, 2013, s.100).

“Süvari dərviş”, 2002, 147 x 111. Yun.
Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyasının kolleksiyası

Rəssamın “Füzuli dünyası” əsərində biz xalça daxilində xalça, naxış daxilində məna görürük. Müəllifin ən böyük uğurlarından biri mürəkkəb formaları peşəkarlıqla stilizə etməsidir. Bu, sadəcə təsvir deyil, hər bir xəttin və simvolun bədii süzgəcdən keçirilmiş formasının təzahürüdür. “Lə ilahə illəllah”, “Allahu Əkbər” yazıları da qeyd olunan həmin əsərdə Quran ayələrinin və fəlsəfi fikirlərin xalça müstəvisinə köçürülməsi əsərə qeyri-adi bir ruh bəxş edir. “Füzuli dünyası” adlı xalça hal-hazırda Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin kolleksiyasıdır.

Xalq rəssamının “Yağış duası” adlı digər bir əsərinin mövzusu, özünün qeyd etdiyi kimi, bir rəvayətə həsr olunmuşdur. Belə ki, əsərə baxdıqda nə yağışı, nə də duanı görmək olmur, amma diqqətlə nəzər yetirəndə yuxarıya doğru uzanan əllər duanı, su elementlərinin isə yağışı ifadə etdiyini düşünmək mümkündür. Həmin xalçanın həsr olunduğu rəvayətdə belə deyilir: “Deməli, Nuh peyğəmbər Yasəf adlı oğluna, bir qamışdan və ya yarpağından olan bir parçanı verərək: “Boynundan as və harda quraqlıq varsa, orda göz və bu duanı oxu” – deyir. “Bu duadan sonra ora yağış yağacaq və özüylə ruzi-bərəkət gətirəcək”. O da atasının sözlərinə əməl edərək quraqlıq olan yerlərdə gəzərək, duanı oxuyur. Bir gün Yasəf atasına yaxınlaşır və deyir ki, “bəs bu artıq yeyilib, yazıları pozulub, bəs necə edək?” Nuh peyğəmbər oğlu Yasəfə həmin parçanı aparıb quyuya atmağı məsləhət görür. İllər keçir, bu quyunun yanından keçəndə, quyunun içindən qəribə səs gəlir. Gəlib baxanda görürlər ki, o Yasəfin atdığı qamış parçasından çoxlu qamışlar bitib. Bu qamışlar da bir-birinə dəyəndə səs əmələ gəlir. Rəvayətə görə, birinci ney məhz Yasəf peyğəmbərin atdığı qamış parçasından yaranmışdır, çünki həmin o musiqini ancaq ney verə bilər”. Beləliklə, əgər bu rəvayəti bilirsinizsə, artıq burdakı elementlərin hansını quyu kimi, digər elementləri isə qamışların hərəkətinə bənzədərək təsəvvür edə bilərsiniz. Həmin əsər hal-hazırda Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin kolleksiyasıdır.

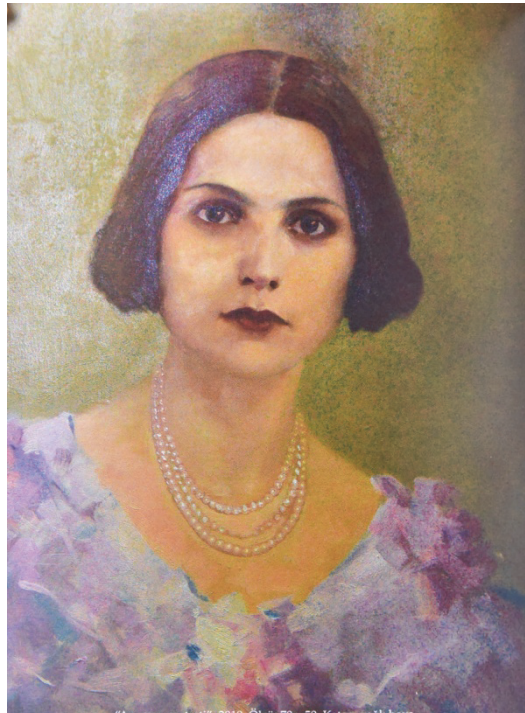

“Füzuli dünyası”. 2005, 142 x 110. Yun.
Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi

“Yağış duası”. 2019. 150 x 100. Yun
Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi

Böyük sənətkarın “Anamın portreti” (2019) adlı əsəri rəhmətlik anasının 29 yaşında olan şəklini əks etdirən avtoportretdir. Həmin əsər hal-hazırda müəllifin şəxsi kolleksiyasıdır.

“Anamın portreti”. 2019. 70 x 50. Kətan yağlı boya
Müəllifin kolleksiyası

Müəllifin “Dünya ağacı” və ya Aydın müəllimin öz dili ilə desək “Badam ağacı” əsərinə kəsikdən (razrez) və ya mikroskopdan baxılsa, yeddi təbəqə, lay, ortada isə bir tumurcuq görmək mümkündür (Hüseynov, 2012, s.55). Özünəməxsus bir formaya malik badam ağacı obrazını təzahür edən bu əsər sadəcə təbiətdən gələn təsvir deyil, hüceyrə səviyyəsinə qədər enən fəlsəfi bir müşahidənin nəticəsidir.

Aydın müəllim badam meyvəsini mikroskopik bir dəqiqliklə təhlil edərək, onu insan varlığı və kainatın quruluşu ilə müqayisə edir. Badamın daxili kəsiyindəki yeddi lay (təbəqə) insanın mənəvi qatlarını və kainatın yeddi qatını simvolizə edir. Təbəqələrin mərkəzində dayanan kiçik tumurcuq isə varlığın əsası və yaradılışı sayılan gizli nöqtə – həyatın kodudur. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan milli ornament sənətinin şah əsəri olan “Buta”nın köklərindən biri məhz badam formasına söykənir. Rəssamın həmin kompozisiyada badamı həm bioloji quruluş, həm də dekorativ forma kimi təsəvvür etməsi əbəs deyil, çünki bu əsərdə buta təkcə naxış kimi deyil, bir canlılığın inkişaf prosesi kimi təqdim olunur. Həmin əsər hal-hazırda Azərbaycan Milli Xalça Muzeyinin kolleksiyasındadır.

“Oğuz onqonları” əsəri tarixin ilmlərdəki yaddaşdır desək, yanaşmamız daha doğru olar. Bu əsər sadəcə bir xalça deyil, Türk dünyasının qədim dövlətçilik ənənəsini, genetik kodlarını özündə birləşdirən bir ensiklopedik əsərdir. “Oğuz onqonları” kompozisiyası bizi minilliklər əvvələ – xalqımızın köklərinin formalaşdığı mifik və tarixi bir dövrə aparır. Əsərin mərkəzində Türk xaqanlığının rəmzi olan Oğuz xan dayanır. Onun ətrafında qədim rəvayətlərə uyğun olaraq iki həyat yoldaşı – biri Göydən (Nurdan), digəri isə Yerdən gəlmiş müqəddəs başlanğıclar təsvir olunub. Bu birlikdən doğulan altı oğul Oğuz tayfalarının iki ana qolunu formalaşdırır: Birinci qolda Bozoklar – Gün xan, Ay xan və Ulduz xan, digərində isə Üçoklar – Göy xan, Dağ xan və Dəniz xan təsəvvür

olunur.

24 Oğuz boyunun onqonları (müqəddəs totemləri) və damğaları əks olunan xalçanın üzərində hər birinin özünəməxsus fəlsəfəsi vardır. Həmin damğalar sadəcə bəzək deyil, hər bir boyun kimliyini və tarixini simvolizə edir. Müəllif bu əsəri ilə izləyicini öz köklərini tanımağa və kimliyimizin sübutunu sərgiləmiş olur (Hüseynov, 2016, s.205).

“Mən bu ilmələrlə dünyaya demək istəyirəm ki, biz tarixin tozlu səhifələrində yox, eramızdan çox-çox əvvəl də var idik, bu gün də varıq. Bu xalça bizim qədimliyimizin və sarsılmazlığımızın sübutudur”.

Aydın Rəcəbovun bu yaradıcılıq nümunəsi həm bir sənət əsəri, həm də gələcək nəsillər üçün bir mesajdır, “özümüzü daha yaxşı tanımaq üçün keçmişə boylanaraq, o uca kökdən güc almalıyıq”. “Oğuz onqonları” əsəri hal-hazırda müəllifin kolleksiyasıdır.

“Dünya ağacı”. 2004. 104 x 101. Yun. Azərbaycan Milli Xalça Muzeyi

“Oğuz onqonları”. 2012. 195 x 130. Yun. Müəllifin kolleksiyası

“Müqəddəs şəhər” əsəri rəssamın mənəvi aləminin təzahürüdür. Belə ki, bu əsər rəssamın Həcc ziyarətindən sonra qəlbində oyanan mənəvi duyğuların xalçanın ilmələrə toxunan ifadəsidir. Mədinə şəhəri müəllif üçün sadəcə bir şəhər deyil, eyni zamanda saflığın və müqəddəsliyin mərkəzidir. Həcc ziyarətinin yaratdığı ruh yüksəkliyi və daxili aləmin zənginliyi əsərin rəng çalarlarında və kompozisiya quruluşunda özünü büruzə verir. “Müqəddəs şəhər” xalçası mənəvi bir sakitliyi və ucalığı simvolizə edir. Bu, rəssamın həm bir sənətkar, həm də bir zəvvar kimi yaşadığı daxili aləminin təzahürüdür. “Müqəddəs şəhər” adlı əsəri müəllifin şəxsi kolleksiyasıdır.

“Müqəddəs şəhər”. 2012. 137 x 107. Yun
Şəxsi kolleksiya

Rəssamın “Qızıl balığın nağılı” əsəri klassik xalçaçılıq ənənələrini müasir fəlsəfi yanaşma və şəxsi mənəvi təcrübələrlə birləşdirir. Həmin əsər həm vizual perspektiv, həm də daxili işıq baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

“Qızıl balıq” əsəri ənənəvi təsvir metodlarından kənara çıxan bir yanaşmayla ərsəyə gəlmişdir. Rəssam balıq fiqurunu fərqli rakursda, yəni klassik olaraq, yan tərəfdən deyil, sanki akvariuma yuxarıdan və ya fərqli bir müstəvidən baxırmış kimi təsvir edib. Əsərə diqqətlə baxdıqda “görünməyeni görmək” bacarığı meydana çıxır və rəssam həmin əsəri ilə həqiqətin yalnız bizə təqdim olunan formada olmadığını göstərir. Müəllifin “Qızıl balığın nağılı” adlı əsəri şəxsi kolleksiyadadır.

“Qızıl balığın nağılı”. 2012. 140 x 90.
Müəllifin kolleksiyası

Rəssamın “Bahar qızı” adlı əsəri müəllifin lirik və estetik duyumunu əks etdirir. Müəllifin məqsədi onun əsərlərinə baxdıqda, sadəcə naxış və rəng çaları deyil, kompozisiyanı canlandırmağı və gizli xəttatlığı duymağı, təxəyyülü ilə yaratdığı əsərlərin mövzusunı, onun daxili aləmindən süzülüb gələn mənanı anlayaraq təhlil edə bilinməsidir. Həmin əsər hal-hazırda şəxsi kolleksiyadadır (Hüseynov, 2014).

“Bahar qızı”. 2003. 172 x 119. Yun
Müəllifin kolleksiyası

Müəllifin bütün əsərləri həm milli muzeylərin fondlarını bəzəməyə layiq sənət nümunələri, həm Azərbaycanın müasir xalçaçılıq məktəbinin inciləri, həm də şəxsi kolleksiyaların qiymətli nümunələridir.

Xalq rəssamının 75 illik yubileyinə həsr olunmuş sərgisi onun bir rəssam və pedaqoq kimi xalçaçılıq sənətinə verdiyi dəyərin ən ali göstəricisi, eyni zamanda Azərbaycanın sənət tarixində peşəkar təqdimatı kimi yaddaşlara həkk olunmuşdur. Həmin sərginin özəlliyi və yaradıcılıq metodologiyasını eskizdən ilməyə gedən yol kimi xarakterizə etmək olar.

Azərbaycan Milli Xalça Muzeyində təşkil olunan həmin sərginin konseptual əsasını sənətsünas Şirin Məlikovanın təklifi ilə rəssamın yaradıcılıq prosesini mərhələli şəkildə göstərən üçlükdən ibarət vəhdət təşkil edirdi. Belə ki, Aydın müəllimin əsərlərinin nümayişi klassik təqdimatdan fərqli olaraq, bitmiş əsər nümayişi deyil, bir ideyanın doğulub formalaşma prosesinin vizual təqdimatı idi. Eskiz, çəşni və xalçadan ibarət olan üçlü vəhdət rəssamın xəyalındakı ilkin cizgilər, ideyanın kağız üzərinə köçürülməsi, sonra eskizin texniki göstəricilərinin, rəng qammasının və naxış strukturunun dəqiqliklə hazırlanmış sxemi, daha sonra isə bütün bu mürəkkəb mərhələlərin yekunu olaraq hazırlanan, toxucunun əlləri ilə ərsəyə gələn sənət nümunəsindən ibarət idi.

Həmin sərgi tamaşaçılar üçün olduqca mənalı, maarifləndirici və maraqlı olmaqla yanaşı, insanların bir xalqın sadəcə dekorativ əşya olmadığını, onun hazırlanmasına nə qədər böyük zəhmətin, müəllifin ideya və texniki hazırlığının əyani şəkildə şahidliyi oldu.

Beləliklə, xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun 75 illik sərgisinin təşkil olunması təkcə onun sənətinin sirrini bölüşmək deyil, eskizdən çeşniyə gedən yolu və sonda necə möhtəşəm bir nəticəylə əbədiləşən xalqları göstərməkdən ibarət idi.

Müəllifin əsərləri Azərbaycan xalça sənətinin canlı daşıyıcısına çevrilməklə bərabər, muzeylərdə və şəxsi kolleksiyalarda qorunaraq saxlanılır və eyni zamanda tədqiqat obyektini kimi də diqqətdən kənarda qalmır.

Aydın müəllimin yaradıcılığındakı fəlsəfi dərinlik, yenilikçi üslub və xəttatlıq elementləri xalqın qədim yaddaşı ilə müəllif təxəyyülünün nadir vəhdəti kimi hər zaman sənətsünaslar tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Rəssamın yaradıcılığı klassik Azərbaycan xalçaçılıq məktəbi ilə müasir incəsənətin kəsişməsində yaranan yeni bir üslubun təzahürüdür. Görkəmli sənətsünas alimlərimizdən Rasim Əfəndi və Kübra Əliyevanın təsdiq etdiyi kimi, bu işlər xalça sənətində tamamilə yeni bir mərhələnin başlangıcıdır (Əliyeva, 2005, s.3).

Aydın Rəcəbovun xalça üzərində yaratdığı stilizə olunmuş müxtəlif elementlər, eyni zamanda vəhdət təşkil edən simvolların hər biri rəssamın iç dünyasının təzahürü və əllərinin sehrinin məhsuludur.

Müəllifin öz təbirincə desək: “Hər bir əsərim mənim dünyagörüşümün bir parçasıdır. İstər tariximizi yaşadan, istərsə də mənəvi dünyamızı əks etdirən müqəddəs təsvirlərlə bağlı əsərlərimin hər biri gələcək nəsillərə ötürülən bir irsdir”.

Nəticə

Nəticə etibarilə qeyd etmək istərdim ki, böyük rəssamın gələcək nəsillərə irs olaraq saxladığı unikal əl işləri hər zaman aktual olaraq qalacaq, istər tədris proqramlarında tələbələrin inkişafı üçün istifadə olunacaq, istərsə də tədqiqat obyektini kimi sənətsünaslar tərəfindən araşdırılaraq, yeni-yeni ideya və təkliflərlə müzakirə obyektinə çevriləcək. Ümumilikdə zaman-zaman tariximizin çox dəyərli və qiymətli xəzinəsi kimi maddi-mənəvi irs nümunəsi olaraq qorunub saxlanacaqdır.

Xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun gələcək fəaliyyətində və uğurlu sənət yolunda ilham dünyasının daim rəngli olmasını və əllərinin sehrinin yaratdığı hər naxışın yeni-yeni nağıllara çevrilməsini arzulayırıq.

Ədəbiyyat

1. Əliyev, Z. Hüseynov, M. (2024). Naxışlarda qalan ömür. Bakı, “Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya” MMC, 200 səh.
2. e-qanun.az. (2020). "Azərbaycan rəssamlarına Azərbaycan Respublikasının fəxri adlarının verilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı". 18 fevral 2020 tarixində arxivləşdirilib. İstifadə tarixi: 18 fevral 2020.
3. Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının “Soltan Məhəmməd” adına xüsusi mükafatı. Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının yaradılmasının 65 illiyinə həsr olunub. Bakı, ARİ, 2006, 14 səh.
4. https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99rbaycan_Respublikas%C4%B1n%C4%B1n_xalq_r%C9%99ssamlar%C4%B1n%C4%B1n_siyah%C4%B1s%C4%B1

5. Əliyeva, K (2005). Rəssam-artist Aydın Rəcəbov // Bakı: "Qismət" nəşriyyat evi, 48 səh.
6. Kovrodeliye – eto çelaya nauka (2016). «Qorod» informacionno-poznavatelnyy jurnal. Baku, mart, str. 70-77.
7. Əliyeva, K. (2005). Sərgi salonlarımızda // «İncəsənət» elmi-ictimai, bədii-publisistik-roman-qəzet. Bakı, mart №5, səh.22-23.
8. Xalçaçı-rəssamın zəngin dünyagörüşü olmalıdır (2013), "Azərbaycan xalçaları". Bakı, səh.96-101.
9. Hüseynov, M. (2012). Xalça sənətində naxış yaddaşı. Bakı: Təhsil Nazirliyinin poliqrafiyası, 102 səh.
10. Hüseynov, M. (2016). Pazırık xalısı. Rəmzlər dünyası. Bakı: "Şərq-Qərb" nəşriyyatı, 364 səh.
11. Hüseynov, M. (2014). Aydın Rəcəbov. 70 illik yubiley sərgi kataloqu. Bakı, 40 səh.
12. Hüseynov, F. (2014). Xalçaçı rəssamın yubiley sərgisi. Mədəniyyət. 4 iyun. s.2 // [Elektron resurs] <https://anl.az/down/meqale/medeniyyet/2014/iyun/374792.htm>
13. Bir ömrün naxışları. (2024). Aydın Rəcəbovun 80 illik yubiley sərgi kataloqu. Bakı: Azərbaycan Xalça Muzeyi, 28 səh.
14. Xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun 80 illik yubileyinə həsr olunmuş "Bir ömrün naxışları" sərgisi açılıb [Elektron resurs] // https://azertag.az/xeber/xalq_ressami_aydin_recebovun_80_illik_yubileyine_hesr_olunmus_bir_omrun_naxislari_sergisi_achilib-2973249
15. Məmməd zadə, İ. (2026). Xalq rəssamı Aydın Rəcəbovun doğum günüdür. Bakı, "Ədəbiyyat və incəsənət". 09.04.2026 // [Elektron resurs] <https://edebiyatveincesenet.az/memarliq-foto/item/28340-khalg-raessam-ayd-n-raedzaebovun-doghum-zhunudur>.

Daxil oldu: 22.04.2026

Qəbul edildi: 30.06.2026